

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

S. Sayısı : 392

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dışişleri Komisyonları Raporları (1/717)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Genel Müdürlüğü

Sayı : K. K. Gn. Md.

18/101-1939/05837

11.10.1985

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 27.9.1985 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı» ve gerekçesi ekli olarak gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Turgut Özal

Başbakan

NÜKLEER ENERJİNİN BARIŞÇI AMAÇLARLA KULLANIMI ALANINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE KANADA HÜKÜMETİ ARASINDA İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASIYLA İLGİLİ GEREKÇE

Akkuyu'da kurulması planlanan nükleer reaktör için sürdürülmekte olan ihale görüşmelerinin taraflarından biri olan Kanada, diğer gelişmiş ülkeler gibi, nükleer tesis, nükleer madde ve teknoloji ihracı için ihracat yapılacak ülke ile ikili işbirliği anlaşmasının imzalanmış olmasını ön şart olarak ileri sürmekte olduğundan, Kanada Hükümeti, 1983 yılı Kasım ayında Türkiye'ye iki ülke arasında Nükleer Enerji Alanında ikili işbirliği yapmak amacıyla bir anlaşma metni taslağı önermiştir.

Önerilen anlaşma metni taslağı Dışişleri ve Millî Savunma Bakanlıkları, Genel Kurmay Başkanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türkiye Elektrik Kurumu tarafından değerlendirilmiş, birlikte oluşturulan ve Türk görüşlerini içeren yeni bir taslak hazırlanarak Kanada yetkililerine intikal ettirilmiştir.

2-4 Nisan 1984 tarihlerinde Dışişleri Bakanlığında iki ülke heyetleri arasında yapılan müzakerelerde, anlaşma tasarısı ve eklerin tamamına yakın bölümü üzerinde mutabakat sağlanmış, üzerinde mutabakat sağlanamayan hususların yeniden görüşülmesi için müzakerelere ara verilmiş, Kanada Hükümeti'nin Türk önerisini kabul ettiğini bildirmesi üzerine, Anlaşma 13 Haziran 1984 tarihinde parafe edilmiştir.

Söz konusu anlaşma 18 Haziran 1985 günü Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ile Kanada Büyükelçisi Gilles Mathieu tarafından Ankara'da imzalanmıştır.

Bu anlaşma nükleer enerjinin sanayide, tarımda, sağlık konularında, elektrik enerjisi üretiminde ve benzeri diğer konularda Kanada ile gerçekleştirilecek olan işbirliğinin mâhiyetini ve hukuki çerçevesini oluşturmağa mâtuf bulunmaktadır.

Türkiye'nin enerji ihtiyacının karşılanmasında nükleer santraller kurulmamasının planlanmakta olduğu ve Kanada'nın Atomic Energy of Canada Limited (AECL) Firmasının 600 MWe elektrik gücündeki basınçlı ağır su tipi santralının ülkemizde tesisi için görüşmelerin sürdürüldüğü malumdur. Söz konusu anlaşma ise, nükleer reaktör dahil olmak üzere, nükleer tesis, madde ve teknoloji transferlerinin yapılacağı alanları belirlemekte; bu alanlarda ve kullanılmış yakıtların depolanması, yeniden arıtılması ve kullanımı konularında genel hükümleri ifade etmektedir.

Anlaşma ayrıca nükleer tesis, madde ve teknolojinin yalnızca 'barışçı amaçlarla kullanılmasını garanti altına alacak hükümleri de ihtiva etmekte ve Kanada'nın satacağı nükleer tesis malzeme ve maddelerin olduğu kadar bu tesislerde işlenen veya üretilen maddelerin de Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı'nın (MAEA) Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NSYÖA) hükümleri uyarınca uyguladığı Güvenlik Denetimi Sistemine tâbi olmasını hükme bağlamaktadır.

Anlaşma nükleer maddelerin çalınması, kaybolması veya tesisin bir sabotaja karşı korunmasında MAEA tarafından öngörülen mevzuata ve Uluslararası Fiziksel Korunma Sözleşmesinin hükümlerine rücu edilmesini öngörmektedir.

Türkiye zaten sözkonusu her iki uluslararası anlaşmanın taraflarından olup, bunlar da kanunlarla onaylanmış bulunmaktadır.

Kanada, halen aralarında ikili anlaşma mevcut olan çoğunluğunu AET üyelerinin oluşturduğu 22 ülke ile bir nükleer işbirliği şebekesi kurmuş olup, bu işbirliği şebekesine Türkiye'nin de dâhilünü ve bu suretle kurulan sistem dâhilinde Türkiye'nin de bu ülkelerle nükleer malzeme ve teçhizat mübadelesinde bulunmasını ifke olarak kabul etmektedir.

Ayrıca Kanada'nın topluluk olarak AET'ye ve ikili anlaşması olan topluluk üyelerine nükleer malzemenin zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi konularında münferiden uygulayacağı rehber ilkeleri Türkiye için de geçerli olacaktır. Dolayısıyla Türkiye nükleer malzeme ve teçhizatın devri, zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi konularında Kanada tarafınca ayrıcalıklı bir grup içerisinde mütalaa edilecek ve bu suretle Türkiye Kanada ile işbirliğinde, bu grubun dışındaki üçüncü ülkelerle yapılabilecek bir işbirliğine kıyasla daha ileri ve liberal bir statü elde etmiş olacaktır. Bu husus, anlaşmanın lehimize ve yararımıza olan önemli bir noktasıdır.

Bu anlaşma aracılığıyla sanayimiz, nükleer alanda faaliyet gösteren araştırma merkezlerimiz ve üniversitelerimiz teknoloji transferinden yararlanabilecektir. Bu kuruluşlar Kanada'daki mütakabilleri ile yapacakları kontratlarla yeni çalışma alanları ve imkanları ile patent haklarına sahip olabileceklerdir. Ayrıca, nükleer santrallerin inşaatı ile Türk sanayiine belirli bir katkı sağlanacaktır. Özellikle patent hakkının verilmesi, anlaşmanın çok önemli bir avantajı olmaktadır.

Anlaşmanın bu genel içeriği yanısıra maddeleri ve ekleri ile ilgili ayrıntılar da aşağıda sunulmaktadır :

Madde I. —

Anlaşmanın 1 inci maddesi işbirliği yapılacak konuları içermektedir. Bu maddede belirtilen konular tahdidi olmayıp oldukça geniş bir işbirliği alanını kapsamaktadır. Bu maddedeki tahdit edici tek unsur işbirliğinin hangi alanda olursa olsun, her iki taraf için de, barışçı amaçlı çalışmalar çerçevesinde kalması gerektiridir. Nitekim 1 inci maddenin 2 nci paragrafı NSYÖ Anlaşmasına da atıf yaparak, nükleer silah ve diğer nükleer patlayıcıların imâlinin, geliştirilmesinin vs.'nin 'barışçı amaçlı uygulama olarak kabul edilmeceğini hükme bağlamaktadır. Bu, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası anlaşmalara uygundur.

Madde II. —

Bu madde, anlaşma'da kullanılan terimlerin, bu anlaşma için ifade ettiği anlamların tariflerini vermek ve ayrıntılı tarifler için Ek B, Ek C ve Ek D ye atıf yapılmaktadır.

Madde III. —

3 üncü madde iki ülkenin resmî ve özel kuruluşları arasında, anlaşma kapsamına giren konularda işbirliği yapılmasını öngörmekte ve bu kuruluşların karşılıklı ilişkilerinin tabi olacağı genel çerçeveyi çizmektedir.

Madde IV. —

Bu, madde, anlaşma hükümlerine tabi olacak nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin neler olduğunun Ek A da belirlendiğini ve taraflar arasında bu liste üzerinde karşılıklı anlaşacaklarını, ayrıca Anlaşma hükümlerinin uygulanması amacıyla, resmî otoritelerin gerekli idarî işlemler ve bildirimler için uygun mekanizmayı kuracaklarını hükme bağlamaktadır.

Madde V. —

Anlaşma kapsamındaki nükleer madde, teçhizat malzeme ve teknolojinin üçüncü bir ülkeye transferi ve nükleer maddenin yeniden işlenmesi ile ilgili olan bu madde üzerinde en çok tartışılan ve Kanada'nın da ısrarlı davrandığı bir maddedir.

Ancak konu, müzakereler sonunda, gerek madde metninin yeniden düzenlenmesi, gerekse bu konuda hazırlanan bir mutabakat metni ile lehimize olarak daha esnek hükümlere bağlanmıştır.

Madde, imzalanan şekliyle, bu anlaşma kapsamındaki Ek A'da belirlenen kalemlerin taraflarca bir başka ülkeye yeniden transferi ile, nükleer maddenin % 20 nisbetinin üzerinde zenginleştirilmesini ve yeniden işlenmesini, bunların depolanması ve kullanımı karşılıklı yazılı mutabakat çerçevesinde mümkün kılmaktadır. Bu suretle ülkemiz, Kanada'nın ikili anlaşma yaptığı, çoğunluğunu AET üyelerinin oluşturduğu 22 ülkeyi kapsayan nükleer işbirliği şebekesine dahil olmaktadır. Ülkemiz bu 22 ülke ile transferler, nükleer maddenin % 20 nisbetinin üzerinde zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi, bunların depolanması ve kullanımı konularında işbirliğinde bulunabilme olanağına kavuşmaktadır.

Madde VI. —

Bu madde, Türkiye'nin esasen uluslararası anlaşmalar ve UAEA ile yaptığı anlaşma çerçevesindeki askeri amaçlı nükleer faaliyetlerde bulunmama yükümlülüğü ile barışçı amaçlı faaliyetlerini de Ajans denetimine sunma yükümlülüğünün Türkiye ile Kanada'nın karşılıklı olarak birbirlerinden alacakları madde, malzeme ve teçhizata da uygulanacağını teyid etmektedir.

Madde VII. —

Bu madde, anlaşmaya tabi nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin hangi haller dışında bu anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edeceğini düzenlemektedir. Bu haller şunlardır :

Nükleer madde : a) Anlaşmanın VI maddesinde yer alan güvenlik denetimi açısından, nükleer maddenin artık kullanılmayacak hale geldiğinin veya herhangi bir nükleer faaliyette bulunamayacağını tespit edilmesi,

b) Maddenin, veren tarafın mutabakatı ile alan ülke sınırları dışına çıkmış bulunması,

c) Tarafların öngörebileceği diğer haller,

Malzeme ve teçhizat : a) Malzeme ve teçhizatın, veren tarafın mutabakatı ile alan ülke sınırları dışına çıkmış bulunması,

b) Tarafların öngörebileceği diğer haller.

Teknoloji : Teknoloji, taraflar arasında aksine bir anlaşma olmadıkça, bu anlaşma hükümlerine tabi kalamaz.

Madde VIII —

8 inci madde Anlaşmaya ek, Ek E de belirlenen nükleer maddenin fiziksel korunmasının bu ekteki sınıflandırmalara uygun olarak, taraflarca sağlanması konusunu hükme bağlamaktadır.

Madde IX —

Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla, uygulanacak danışmalar ve denetimlerle ilgili hükümleri bu madde düzenlemektedir.

Madde X. —

Anlaşma metninde, uyuşmazlıkların çözümüne ait bu madde üzerinde müzakereler, Türk görüşlerinin kabulü ile sonuçlandırılmış ve uyuşmazlıkların tahkim usulü ile değil «İkili müzakereler» yöntemi esasına göre çözümü hususu kabul edilmiştir.

Madde XI —

Bu madde anlaşmanın yürürlüğe girişini yürürlükte kalış ve değişiklik hükümlerini ve sürelerini düzenlemektedir. Ayrıca, anlaşmanın sona ermesinden sonra dahi yürürlükte kalacak olan koruyucu hükümler bu maddede belirlenmektedir.

EK A

Anlaşmanın «A» Eki bu anlaşmanın, anlaşmaya tabi nükleer madde ve malzemeye dayanılarak veya bunların kullanımı ile üretilen veya işletilen madde ve malzemenin de anlaşma kapsamında kalmasını düzenleyen hükmüdür. Kanada önerisinde bu anlaşma çerçevesinde Türkiye'de kurulacak tesis ve cihazların, proje, fiziksel özellik ve kimyasal işlem olarak benzerinin Türkiye tarafından 20 yıl içinde Kanada'dan transfer edilen teknoloji ile yapılması halinde, bu tesis ve malzemelerin de anlaşma hükümlerine tabi olmasını öngören, Ek A'nın B kısmı, Türk tarafından kabul edilmemiş ve müzakereler sırasında üzerinde mutabakat sağlanamayan tek konuyu oluşturmuştur.

Türk Delegasyonu, anlaşmanın koruyucu hükümlerinin, Anlaşmanın sona ermesinden sonra da geçerliliğinin korunması karşısında, bu hükmün ülkemizin nükleer enerji programının ileride, ticarî yönden de uygulanmasını aşırı ölçüde kısıtlayıcı nitelikte olduğunu belirtmiştir. Karşı öneri olarak Kanada'lılara, elektrik üretiminde kullanılacak reaktörler dışındaki nükleer reaktörleri ile malzeme, teçhizat ve teknolojinin anlaşmanın koruyucu hükümlerine tabi olması, ancak barışçı ve ticarî amaçlarla özellikle elektrik üretimine dönük reaktörleri bu kadar uzun vadeli kısıtlamalara tabi tutamayacağımız belirtilmiştir.

Kanada Heyeti, Anlaşmanın koruyucu hükümlerinin Anlaşmanın sona ermesinden sonra da istisnasız geçerliliğini koruması hususunun Hükümetinin nükleer politikasının temel ilkeleri arasında yer aldığını belirterek, bu konuda yeni bir metin düzenleme hususunda yetkileri olmadığını belirtmiştir.

Nitekim, bu noktada uzlaşma sağlanamadığı için müzakerelere ara verilmiş, daha sonra Kanada Hükümeti bir nota ile sırf barışçı ve ticarî amaçlara özellikle elektrik üretimine yönelik reaktörlerin, ülkemiz tarafından 20 yıl içerisinde Kanada'dan transfer edilen teknoloji ile yapılması halinde, bunların anlaşma hükümlerine tabi olmaması yolundaki önerimizi kabul ettiğini bildirmiştir.

Bu olanağın sağlanması, nükleer teknoloji kapasitemizin kendi imkân ve kaynaklarımızla geliştirilmesine yeni ufuklar açmakta ve ileride kendi malzeme, teçhizat ve teknolojimizi üretebilecek seviyeye gelmemize zemin hazırlamaktadır.

EK B

Bu ek, bu anlaşma açısından «Teçhizat» terimini tarif etmekte ve II nci maddenin atıf yaptığı listeyi ve tanımlamaları içermektedir.

EK C

Bu anlaşma kapsamında olan «madde» terimini tarif etmekte ve 2 nci maddenin atıf yaptığı ve reaktörler için nükleer olmayan maddeyi tanımlayan Ek'tir.

EK D

Bu çalışma kapsamındaki «nükleer malzeme» terimini tarif etmekte ve 2 nci maddenin atıf yaptığı «nükleer malzeme»nin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın Statüsünün XX. maddesinde belirlenen ifadesinin kabulüne ilişkin ektir.

EK E

Nükleer Madde ve malzemenin kullanımı, depolanması ve taşınması hallerindeki fiziksel korunmasında alınacak önlemler itibariyle bu madde ve malzemenin sınıflandırmasını belirleyen ve fiziksel korunmayla ilgili 8 inci maddenin atıf da bulunduğu Ek'tir.

Mutabakat Zaptı

Bu zabit, anlaşmanın 5 inci maddesinde hükme bağlanan yani anlaşma kapsamındaki madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin üçüncü bir ülkeye devri veya yeniden işlenmesi ve depolanması konularında, Kanada tarafının Türk tarafına sağlayacağı avantajlarla ilgili mekanizma üzerinde iki tarafın müzakereler sırasında sağladığı mutabakatı içermektedir.

Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Sanayi ve Teknoloji ve

Ticaret Komisyonu

Esas No. : 1/717.

Karar No. : 1

14 . 11 . 1985

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

«Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı» Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türkiye Elektrik Kurumu temsilcilerinin katılımıyla; Komisyonumuzun 14.11.1985 tarihli 1 inci Birleşiminde incelenip görüşüldü.

Kanun Tasarısının maddelerine geçilmeden önce geneli üzerinde yapılan görüşmeler sırasında yukarıda belirtilen ilgili temsilcilerin izahatlarını dinleyip konu ile ilgili soruların cevaplandırılmasını müteakip; Türkiye'de kurulacak ilk Akkuyu Nükleer santralının realizasyonu için Kanada Hükümeti ile Hükümetimiz arasında yapılması gerekli bu anlaşma Komisyonumuzca benimsenerek maddelere geçilmesi kararlaştırıldı.

Müteakiben Anlaşmanın maddeleri müzakere edilerek bu ikili anlaşma aynen kabul edildi.

İşbu Raporumuz havalesi gereği Dışişleri Komisyonuna gönderilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan <i>Fahir Sabuniş</i> Bursa	Başkanvekilii <i>Cevdet Karakurt</i> Diyarbakır	Kâtip <i>Gürbüz Şakranlı</i> Manisa
Üye <i>Kâzım İpek</i> Amasya	Üye <i>Turgut Yaşar Gülez</i> Bolu	Üye <i>Kemal İğrek</i> Bursa
Üye <i>Hayrettin Ozansoy</i> Diyarbakır	Üye <i>Kâmran Karaman</i> Hatay	Üye <i>Nihat Harmancı</i> Konya
Üye <i>Haydar Koyuncu</i> Konya	Üye <i>Faruk Dırık</i> Neveşehir	Üye <i>Ali Mazhar Haznedar</i> Ordu
Üye <i>Berati Erdoğan</i> Samsun	Üye <i>Mustafa Demir</i> Şanlıurfa	

Dışişleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dışişleri Komisyonu

Esas No. : 1/717

Karar No. : 3

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

«Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı» Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun temsilcilerinin katılımıyla; Komisyonumuzun 4.12.1985 tarihli 4 üncü Birleşiminde incelenip görüşüldü.

Kanun tasarısının tümü üzerinde cereyan eden müzakereler sonucunda aşağıdaki hususların belirtilmesinde yarar görüldü.

Herhangi bir ülkeyle nükleer alanda teknoloji, nükleer malzeme (yakıt vs.) ve tesis alış - veriş için iki ülke arasında bir işbirliği anlaşması yapılması gerekmektedir. Böyle bir anlaşma, genel olarak işbirliği yapılacak alanları, şartlarını, nükleer teknoloji, malzeme ve tesislerin barışçı amaçlar dışında kullanılmaması ve üçüncü ülkelere aktarılmasında uyulacak esasları belirlemektedir.

Türkiye 1969 yılında imzalanan ve 1979 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan «Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması» ile nükleer teknoloji, malzeme ve tesisleri yalnızca barışçı amaçlarla kullanacağını taahhüt etmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı arasında bir denetim anlaşması imzalamıştır. Bu bakımdan, hükümetler arasında imzalanacak ikili işbirliği anlaşması Türkiye'nin nükleer enerjiyi barışçı amaçlarla kullanma politikasının teyidi ve tamamlayıcı bir unsuru olmaktadır.

Türkiye'de ilk nükleer santralin kuruluşuyla ilgili çalışmalar uzun zamandan beri devam etmektedir. 1976 yılında yapılan ön araştırmalara dayanarak Akdeniz kıyısında Taşucu'nun yaklaşık 40 km. batısındaki Akkuyu ilk santral yeri olarak seçilmiştir. İkinci kuruluş yeri olarak belirlenen Sinop'ta ön araştırmalar devam etmektedir.

1977 - 78 yıllarında yapılan ihalede birinci sırayı alan Asea Atom/Stal Laval (İsveç) konsorsiyumuyla yapılan görüşmeler, karşılaşılan ekonomik ve politik güçlükler ve İsveç hükümetinin kredi garantisinin süresini uzatmaması dolayısıyla sonuçsuz kalmıştır. 1983 yılında alınan tekliflere dayanarak Atomic Energy of Canada Limited (AECL : Kanada) ve Kraftwerk Union (KWU : F. Almanya) firmalarına Akkuyu'da, General Electric (GÖ : A.B.D.) firmasında Sinop'ta birer nükleer santral kurmaları için niyet mektupları verilmiştir. Sinop'taki yer araştırmaları henüz sonuçlanmadığından G.E. firmasıyla yapılan görüşmeler 1984 yılı başında durdurulmuştur. AECL ve KWU firmalarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Ağustos 1984'de «Anahtar Teslimi» bazında anlaşma esasları belirlenmiştir. Eylül 1984'de her iki firmadan, hükümetin politikasına uygun olarak, Nükleer santralleri «yap - işlet - devret» esasına göre kurmaları, 15 yıl süreyle işletmeleri, bu sürede santrallerin borçları ödendikten sonra Türkiye'ye devretmeleri istenmiştir. KWU firması istenilen esaslara uyamadığı için görüşmeler 1985 ilkbaharında kesilmiştir. AECL firmasıyla prensipler üzerinde anlaşmaya varılarak Ağustos 1985'de bir «Ön Anlaşma» imzalanmıştır. Buna göre verilen süre içinde (Ocak 1986 sonuna kadar) finansman ve diğer hususlarda taraflar arasında anlaşma sağlanması kaydıyla, ilk nükleer santralin AECL tarafından kurulması karara bağlanmıştır. Halen Kanada hükümetinin projeyi ve kredi tahsisini onaylaması beklenmektedir.

KWU firması kısa bir süre önce şartlarını daha da istenilen model yönünde değiştirerek yeni bir teklif vermiştir. Teklif ile ilgili değerlendirmeler devam etmektedir.

Türkiye ile Kanada hükümetleri arasında yapılacak işbirliği anlaşması yalnızca nükleer santralla ilgili olmayıp araştırma, geliştirme, nükleer malzeme, teknoloji ve tesislerin alım - satımıyla ilgili genel çerçeveyi belirlemektedir. F. Almanya ile de benzer bir anlaşma metni hazırlanarak parafe edilmiştir. Doğrudan doğruya nükleer santral ihalesiyle ilgili değildir. Bununla beraber, nükleer santral ihalesinin karara bağlanması ve santralin kurulmasına başlanması için bir ön şart teşkil etmektedir. Bu bakımdan, nükleer santralla ilgili uzun süreden beri devam eden çalışmaların sonuçlandırılarak uygulamaya geçilebilmesi için işbirliği anlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanarak yürürlüğe girmesi gerekli görüldüğünden tasarının maddelerine geçilmesi uygun görülmüş ve 1, 2, 3 üncü maddeler aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurulun tasviplerine arz edilmek üzere Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan
Fethi Çelikbaş
Burdur

Başkanvekili
Hacı Turan Öztürk
Nevşehir
(İmzada bulunamadı.)

Sözçü
Mehmet Timur Çınar
Manisa

Kâtip
Hasan Adnan Tutkun
Amasya

Üye
Göksel Kalaycıoğlu
Ankara

Üye
N. Oğuzhan Artukoğlu
Burdur

Üye
Halil Şıvgın
Ankara

Üye
Nuh Mehmet Kaşıkçı
Kayseri

Üye
Ali Rifki Atasever
Tekirdağ

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı

MADDE 1. — 18 Haziran 1985 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

27 . 9 . 1985

Başbakan
T. Özal

Devlet Bak. Başbakan Yrd.
İ. K. Erdem

Devlet Bakanı
K. Oksay

Devlet Bakanı
A. M. Yılmaz

Devlet Bakanı
M. V. Dinçerler

Devlet Bakanı
A. Tenekeci

Devlet Bakanı
M. T. Titiz

Devlet Bakanı
A. Karaevli

Adalet Bakanı
M. N. Eldem

Millî Savunma Bakanı
Z. Yavuztürk

İçişleri Bakanı
Y. Akbulut

Dışişleri Bakanı V.
A. M. Yılmaz

Maliye ve Gümrük Bakanı
A. K. Alptemoçin

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı
M. Emiroğlu

Bayındırlık ve İskân Bakanı
İ. S. Giray

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
M. Aydın

Ulaştırma Bakanı
V. Atasoy

Tar. Orman ve Köyleri Bakanı
H. H. Doğan

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
M. Kalemlî

Sanayi ve Ticaret Bakanı
H. C. Aral

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
S. N. Türel

Kültür ve Turizm Bakanı
M. M. Taşçıoğlu

**SANAYİ VE TEKNOLOJİ VE TİCARET
KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN**

**Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti
Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kul-
lanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylan-
masının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı**

MADDE 1. — Tasarının 1 inci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Tasarının 2 nci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

**DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN KABUL
ETTİĞİ METİN**

**Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti
Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kul-
lanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylan-
masının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı**

MADDE 1. — Tasarının 1 inci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Tasarının 2 nci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE KANADA HÜKÜMETİ ARASINDA NÜKLEER ENERJİNİN BARIŞÇI MAKSATLARLA KULLANILMASI ALANINDA İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

Bundan böyle birlikte «Taraflar» olarak anılacak olan Kanada Hükümeti (bundan böyle Kanada denecektir) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (bundan böyle Türkiye denecektir),

Taraflar arasında mevcut dostane münasebetleri güçlendirmek ARZUSUYLA,

Nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımında etkin işbirliğinin sağlayacağı yararların **BİLİNCİNDE OLARAK,**

Kanada ve Türkiye'nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na (bundan böyle NSYÖA olarak anılacaktır) nükleer silaha sahip bulunmayan devletler olarak taraf olduklarını ve bu sıfatla nükleer silah veya diğer patlayıcı nükleer cihazlar imal etmeyeceklerini veya sahip olmayacaklarını taahhüt ettiklerini ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile NSYÖA çerçevesinde güvenlik denetimi uygulamalarına ilişkin anlaşmalar akdetmiş olduklarını **DİKKATE ALARAK,**

NSYÖA'na taraf ülkelerin nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı konusunda mümkün olan en geniş çerçevede malzeme, teçhizat ve bilimsel ve teknolojik bilgi alışverişini kolaylaştırmayı ve buna katılmayı taahhüt etmiş bulduklarını ve NSYÖA'na taraf olan ülkelere, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımının geliştirilmesine katkıda bulunabilecek olanların bu alanda işbirliği yapmakta serbest olduklarını **VURGULAYARAK,**

Bütün bu nedenlerle birbirleriyle işbirliğinde bulunmak **AMACIYLA,**
Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE I

(1) Bu Anlaşma uyarınca gerçekleştirilecek nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı, geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin işbirliği, aşağıda sayılanlarla sınırlı olmamak üzere şu konuları içerebilir:

(a) Aşağıdaki konularla sınırlı kalmamak üzere, teknoloji dahil bilgi temini:

(i) araştırma ve geliştirme,

(ii) sağlık, nükleer güvenlik, kaza planlaması ve çevre korunması,

(iii) teçhizat, (tasarım, çizim ve spesifikasyonların temini dahil) ve

(iv) teçhizat, malzeme ve nükleer maddenin kullanımı (imalat işlemleri ve spesifikasyonları dahil);

(b) Malzeme, nükleer madde, nükleer yakıt ve teçhizat temini;

(c) Araştırma ve geliştirme projeleri ile tarım, sanayi, tıp ve elektrik enerjisi üretimi gibi alanlarda nükleer enerji programlaması ve kullanımı ile ilgili projelerin uygulanması;

(d) Kanada ve Türkiye'deki kamu kuruluşları ve şahıslar arasında endüstriyel işbirliğine ilişkin mukavelelerin akdedilmesi;

(e) lisanslama ile ilgili düzenlemeler ve patent haklarının transferi;

(f) teçhizata nüfuz ve teçhizatı kullanmak;

(g) eleman ve uzman değişimi dahil, teknik yardım ve hizmetlerin temini;

(h) Nükleer bilim adamlarının ziyareti;

(i) Teknik eğitim;

(j) Uranyum ve toryum kaynaklarının arama ve geliştirilmesi; ve

(k) ileri nükleer yakıt çevriminin çeşitli alanlarında özel işbirliği,

(2) NSYÖA'nın V. maddesi hükümleri dikkate alınmaksızın, nükleer silah ya da diğer nükleer patlayıcı cihazların geliştirilmesi, imali, elde edilmesi veya patlatılması, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı, geliştirilmesi ya da uygulanması olarak kabul edilmeyecektir.

MADDE II

Bu Anlaşmanın amaçları bakımından:

(a) «Hükümetin Yetkili Kuruluşu» Kanada için «Atom Enerjisi Kontrol Kurulu» (Atomic Energy Control Board) ve Türkiye için «Türkiye Atom Enerjisi Kurumu»dur;

(b) «Bileşen» (komponent) bir teçhizatın bileşen kısmı veya ana bileşenin dışındaki diğer bileşenleri kapsamaktadır;

(c) «Teçhizat» ana bileşenler veya onun herhangi bir bileşeni dahil, bu anlaşmaya Ek B'de yer alan teçhizatın herhangi birini ifade etmektedir;

(d) «Kamu Kuruluşu» Taraflardan birinin yargı yetkisine bağlı olup, diğer Tarafa kamu kuruluşu olarak tayin edildiği yazılı olarak bildirilen kuruluşları kapsamaktadır.

(e) «Ana Bileşen» (Ana Komponent), nükleer tesisin işletilmesi ve güvenliği için gerekli olan herhangi bir parça veya parçalar grubunu ifade eder;

(f) «Malzeme», bu anlaşmaya Ek C'de yer alan malzemelerden herhangi birini kapsamaktadır;

(g) «Nükleer Yakıt», nükleer reaktörlerde enerji üretimi için kullanılan herhangi bir yakıt çeşidini kapsamaktadır;

(h) «Nükleer Madde» bu Anlaşmaya Ek D'de yer alan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün XX nci maddesinde tanımladığı üzere herhangi bir nükleer hammadde veya özel bölünebilir maddeyi ifade eder. Yukarıda anılan XX nci madde uyarınca Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Governörler Meclisince «nükleer hammadde» veya «özel bölünebilir madde» olarak kabul edilmiş maddeler listesinde yapılacak herhangi bir değişiklik, ancak Anlaşma Taraflarının birbirlerine yazılı olarak bu değişikliği kabul ettiklerini bildirmeleri halinde, Anlaşma bakımından yürürlük kazanacaktır;

(i) «Şahıslar», bireyler, firmalar, şirketler, ortaklıklar, iştirakler, dernekler veya mevcut diğer özel ve resmi kurumları ve bunların acenteleri ve yerel temsilciliklerini ifade eder; ancak «şahıslar» deyimini bu maddenin (d) alt paragrafında tanımlanan kamu kuruluşlarını kapsamaz.

(j) «Teknoloji», temin eden Tarafın transferden önce ve alıcı Tarafı ile danışarak yayılmanın önlenmesi anlayışı çerçevesinde ve teçhizatın tasarımı (dizaynı), üretimi, işletmesi ve bakımı için ya da nükleer madde veya malzemenin prosesi için belirlediği teknik verilerdir.

(i) Bunun kapsamına teknik çizimler, fotoğraf negatif ve baskıları, kayıtları, tasarım verileri ile teknik ve işletme rehberleri dahil olmakla beraber kapsam bunlarla sınırlı değildir. (ii) halka açık bilgiyi kapsamaz.

MADDE III

(1) Taraflar, bu Anlaşma kapsamına giren konularda yargı yetkilerine bağlı kamu kuruluşları ve şahısları arasındaki karşılıklı işbirliğini teşvik edecek ve kolaylaştıracaklardır.

(2) Bu Anlaşma hükümlerine tabi olmak kaydıyla, Taraflardan herhangi birisinin yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahıslar, diğer Tarafın yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahıslar ile bu Anlaşma kapsamı dahilinde, üzerinde anlaşacakları ticarî veya diğer koşullarda, malzeme, nükleer malzeme, teçhizat ve teknoloji alışverişinde bulunabilirler.

(3) Bu Anlaşma hükümlerine tabi olmak kaydıyla Taraflardan herhangi birisinin yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahıslar diğer Tarafın yargı yetkisine bağlı kamu kuruluş ve şahıslarına nükleer enerjinin barışçı kullanımı konusunda üzerinde anlaşacakları ticarî veya diğer koşullarda teknik eğitim sağlayabilirler.

(4) Taraflar kendi mevzuat hükümlerini gözeterek, bu Anlaşma kapsamına giren faaliyetlere ilişkin eleman, uzman ve teknisyen değişimini kolaylaştırmak için çaba harcayacaklardır.

(5) Taraflar, bu Anlaşma hükümleri uyarınca sağladıkları teknolojinin gizliliğini, ticarî ve endüstriyel sırları ve diğer gizlilik dereceli bilgileri korumak üzere, kendi mevzuat hükümleri çerçevesinde uygun tüm önlemleri alacaklardır.

(6) Taraflar uygun olduğu takdirde ve üzerinde anlaşacakları husus ve koşullar çerçevesinde, (a) Bilgi değişimi, (b) Teknik İşbirliği ve eğitim de dahil olmak üzere nükleer enerji üretiminin güvenliğine ve mevzuatına ilişkin konularda işbirliği yapacaklardır.

(7) Taraflardan hiçbiri bu Anlaşma hükümlerini kendi ticarî avantajlarını kollamak veya diğer Tarafın ticarî ilişkilerine müdahale etmek amacı ile kullanmayacaktır.

MADDE IV

(1) Ek A'da belirtilen nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknoloji (bundan böyle «maddeler» olarak anılacaktır), Taraflarca aksine bir anlaşmaya varılmadıkça, bu Anlaşma hükümlerine tabi olacaklardır.

(2) Tarafların yetkili hükümet makamları, bu madde hükümlerinin uygulanmasına ilişkin bildirim ve diğer idarî düzenlemeleri yapacaklardır.

MADDE V

(1) Bu Anlaşma kapsamına giren maddeler, ancak Tarafların önceden ve karşılıklı yazılı rızası sağlanarak Anlaşma Taraflarından birinin ülkesinden üçüncü bir ülkeye transfer edilecektir. Bu madde hükmünün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemeler mümkün olan en kısa sürede Taraflar arasında Anlaşma ile saptanacaktır.

(2) Bu Anlaşmaya tabi nükleer madde, ancak Tarafların önceden ve karşılıklı yazılı rızası ile, U - 235 izotopunda % 20'den fazla zenginleştirilebilecek veya yeniden işlenebilecektir. Anılan rıza % 20'den çok zenginleştirilen uranyumdan hâsıl olan uranyum veya bakiye plutonyum'un depolanma ve kullanma koşullarını da içerecektir. Bu madde hükmünün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemeler, mümkün olan en kısa sürede Taraflar arasında Anlaşma ile saptanacaktır.

MADDE VI

(1) Taraflar, bu Anlaşma kapsamına giren maddelerin nükleer silah veya diğer nükleer patlayıcıların imalatında veya başka bir yolla elde edilmesinde kullanılmayacağı hususunda anlaşmışlardır.

(2) Nükleer madde konusunda, bu maddenin (1) paragrafında belirlenen yükümlülüğe riayet, NSYÖA çerçevesinde her iki Tarafın Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile yaptığı Güvenlik Denetimi Anlaşmaları uyarınca sağlanacaktır. Bununla beraber, herhangi bir nedenle, herhangi bir zamanda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının Taraflardan birinin sınırları içinde böyle bir güvenlik denetimini sağlamaması halinde ilgili Taraf ülke, Ajans güvenlik denetimi sisteminin ilke ve usullerine uygun bir güvenlik denetimi sisteminin kurulması ve bu Anlaşmaya tabi tüm maddelere bu güvenlik denetiminin uygulanmasının temini için diğer Taraf ile bir Anlaşma yapacaktır.

MADDE VII

(1) Nükleer madde, aşağıda belirlenen durumların ortaya çıkmasına değin bu Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir :

(a) Bu Anlaşmanın VI ncı maddesinde yer alan güvenlik denetimi açısından, nükleer maddenin artık kullanılamayacak hale gelmesinin veya herhangi bir nükleer faaliyette kullanılabilir bir formasyona dönüştürülebilmesinin pratik olarak mümkün olmamasının belirlenmesi. Taraflar, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın, taraf bulunduğu ilgili güvenlik denetimi anlaşmasının güvenlik denetimini sona erdiren hükümleri uyarınca yapacağı tespiti kabul edecektir;

(b) Bu Anlaşmanın V inci maddesinin (1) paragraf hükümleri uyarınca nükleer maddenin alan ülkenin sınırları dışına transfer edilmiş olması;

(c) Tarafların üzerinde anlaşacağı diğer haller.

(2) Malzeme ve teçhizat aşağıdaki haller dışında Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir :

(a) Bu Anlaşmanın V inci madde (1) paragrafı hükümleri uyarınca, malzeme ve teçhizatın alıcı ülke dışına transfer edilmiş olması;

(b) Tarafların üzerinde anlaşacağı diğer haller.

(3) Taraflar arasında aksine bir anlaşma yapılmadıkça teknoloji, bu Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir.

MADDE VIII

(1) Taraflar, zaman zaman sezilenebilecek tehlikeli durumları gözeterek, bu Anlaşmaya tabi nükleer maddenin fiziksel korunmasını temine ilişkin tüm önlemleri alacak ve herhalde, en azından bu Anlaşmaya Ek E'de belirlenen fiziksel korunma düzeylerini uygulayacaktır.

(2) Taraflar, uluslararası taşıma sırasındaki fiziksel korunmaya ilişkin konular da dahil olmak üzere, bu Anlaşma kapsamına giren maddelerin fiziksel korunması konularında Taraflardan birinin istemi üzerine danışmalarda bulunacaklardır.

MADDE IX

(1) Taraflar, Taraflardan birinin talebi üzerine, bu Anlaşmadan doğan yükümlülüklerin etkin bir biçimde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla her zaman danışmalarda bulunabileceklerdir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Tarafların istemi üzerine, bu danışmalara katılmaya davet edilebilir.

(2) Bu Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla her iki Tarafın yetkili hükümet makamları gerekli idarî düzenlemeleri yapacaklar ve her yıl veya Taraflardan birinin istemi üzerine her zaman danışmalarda bulunabileceklerdir. Bu danışmalar yazılı olarak da yapılabilecek.

(3) Taraflardan her biri, istem halinde diğer Tarafa, kendi ülkesinde bulunan bu Anlaşma kapsamındaki nükleer maddeye ilişkin olarak Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından hazırlanan en son denetleme raporundaki belli başlı sonuçlar hakkında bilgi verecektir.

MADDE X

(1) Taraflar, bu Anlaşma hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyiniyetle yerine getireceklerdir.

(2) Taraflar, bu Anlaşmanın uygulanması veya yorumlanmasından doğan uyuşmazlıklarına iyiniyet ve işbirliği anlayışı ile ivedi ve hakça çözüm bulmaya çalışacaklardır. Taraflar mümkün olan en kısa sürede her iki tarafça kabul edilebilir bir çözüme ulaşmak amacı ile anlamlı müzakereler yapacaklardır.

MADDE XI

(1) Bu Anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için Taraflar gerekli anayasal ve yasal gereklerin tamamlandığını birbirlerine nota teatisi ile bildireceklerdir. Anlaşma, notaların teati edildiği tarihte, notaların aynı tarihte teati edilmemesi halinde, son notanın alındığı tarihte yürürlüğe girecektir.

(2) Bu Anlaşmada Tarafların yazılı oluru ile her zaman değişiklik yapılabilir. Yapılacak herhangi bir değişiklik bu maddenin (1) paragraflar hükümlerine uyularak yürürlüğe girecektir.

(3) Bu Anlaşma 15 yıl süre ile yürürlükte kalacaktır. Taraflardan herhangi biri diğerini bu sürenin bitiminden en az 6 ay önce Anlaşmayı sona erdirmek niyetinden haberdar etmedikçe, Anlaşma 10'ar yıllık sürelerle uzamış olacaktır. Bu halde Anlaşmanın sona ermesi Taraflardan birinin 10 yıllık ek sürenin bitiminden en az 6 ay önce diğerine Anlaşmayı sona erdirmeyi bildirmesi ile gerçekleşecektir.

(4) Anlaşmanın III üncü maddesinin 5 inci paragrafı ile IV, V, VI, VII, VIII, IX ve X uncu madde hükümlerinde kayıtlı yükümlülükler, Taraflarca aksine bir anlaşmaya varılmadığı sürece, bu Anlaşma sona erdikten sonra dahi yürürlükte kalacaktır.

BUNUN ŞAHİDİ OLARAK, aşağıda imzaları bulunanlar, usulüne uygun şekilde yetkili kılınmış olarak bu Anlaşmayı imzalamışlardır.

da, 1985 yılının ayının gününde eşit derecede geçerli olmak üzere İngilizce, Fransızca ve Türkçe dillerinde iki örnek halinde düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti
Hükümeti Adına :
Vahit Halefoğlu

Kanada Hükümeti
Adına :
Luis Kitchie

KISIM A

(i) Taraflar arasında, doğrudan veya üçüncü ülkeler aracılığıyla transfer edilen nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknoloji;

(ii) Yukarıda belirtilen teknoloji veya yukarıda belirtilen teçhizattan sağlanan teknik bilgilere dayanılarak veya bunların kullanılması ile dizayn edildiği, inşa edildiği veya işletildiği hususu alıcı ülke tarafından veya alıcı ülke ile danışmada bulunduktan sonra temin eden tarafça kabul edilen teçhizat;

(iii) Bu Anlaşmaya tâbi herhangi bir teçhizata dayanılarak veya bunun kullanımı ile üretilen veya işlenen nükleer madde ve malzeme;

(iv) Bu Anlaşmaya tâbi herhangi bir nükleer madde veya malzemeye dayanılarak veya bunların kullanımı ile üretilen veya işlenen nükleer madde.

KISIM B

Nükleer maddenin zenginleştirilmesi veya yeniden işlenmesi veya ağırsu üretimi ile ilgili önemli teknoloji ya da teçhizatın transferi hallerine ilişkin yukarıda yer alan Kısım A'nın genel karakterini sınırlandırmaksızın ve temin eden Tarafın bu önemli transferle ilgili bildirimini üzerine, bu teçhizatın veya bu teknolojinin kullanıldığı teçhizat veya tesisin ilk işletilmesi tarihinden itibaren yirmi yıllık bir süre içinde, bu teknoloji veya teçhizata dayanılarak veya bunlar kullanılarak dizayn edilen, inşa edilen, üretilen veya işletilen tesisle; dizaynı (tasarımı), inşası veya işletme işlemleri aynı ya da benzer olan bir tesisteki teçhizat, yukarıda Kısım A, paragraf (ii)'de belirtilen teçhizat olarak kabul edilecektir.

EK — B

- (1) Sıfır güçlü reaktörler hariç, Nükleer Reaktörler Kontrollü olarak kendi kendine devam eden zincirleme fisyon reaksiyonu yapmak suretiyle işleyen sistemlerdir. Sıfır güçlü reaktörler, yıllık üretimi en fazla 100 gram plütonyumu geçmeyecek şekilde dizayn edilen reaktörler olarak tanımlanırlar. Bir «nükleer reaktör» başlıca, reaktör basınç kabı içindeki veya bu kaba bağlantılı elemanları reaktör kalbindeki güç seviyesini kontrol eden teçhizatı ve reaktör kalbindeki birinci soğutma suyunu ihtiva eden veya onunla doğrudan temas eden veya bunu kontrol eden bileşenlerden oluşmaktadır. Yılda 100 gram Plutonyum'dan önemli bir ölçüde fazla üretim yapabilecek biçimde değişikliğe makul olarak uygun reaktörlerin bu tanımların dışında tutulması öngörülmemiştir. Plutonyum üretim kapasitesi gözönünde tutulmaksızın önemli güç düzeylerinde devamlı işletme yapabilecek biçimde dizayn edilen reaktörler «sıfır güçlü reaktörler» olarak kabul edilemezler.
- (2) Reaktör basınç kapları : Birinci soğutucunun işletme basıncına dayanacak kapasitede olan ve yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktör kalbini ihtiva etmek üzere, yekpare bir ünite veya bunun anafabrikasyon parçaları olarak hazırlanmış veya özel olarak dizayn edilmiş madeni kazanlardır. Basınç kabının üstüne konan anakapak basınç kabının anafabrikasyon parçalarındandır.
- (3) Reaktörün iç bileşenleri : (Örneğin reaktör kalbinin ve diğer kazan içi parçaların destek kolonları ve levhaları, kontrol çubuklarını yönlendirme tüpleri, ısıl zırhları, dağıtıcıları, kalp yüklemeye levhaları, akış yayıcı levhaları v.b.g.)
- (4) Yakıt yüklemeye ve boşaltma makineleri : Reaktör çalışırken işleme kapasitesine sahip veya yakıtı nüfuz etmeye veya görmenin mümkün olmaması gibi durumlarda kullanılmak üzere teknik bakımdan özel olarak geliştirilmiş yer ve yön bulma nitelikleriyle reaktörün çalışmadığı hallerde karmaşık yakıt yüklemeye işlemlerini yapabilen, yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktör yakıt yüklenmesi veya yakıtın boşaltılması için özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış bir teçhizattır.
- (5) Reaktör Kontrol Çubukları : Yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktörde nükleer reaksiyonun zamana göre değişimini kontrol etmek üzere özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış çubuklardır.

Bu parça, nötron yutucusu kısma ek olarak, ayrıca temin edildiği takdirde, destek veya askı parçalarını da kapsamaktadır.

- (6) Reaktör Basınç Tüpleri : 50 atmosfer üzerinde bir işleme basıncına dayanıklı olarak, yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktörün yakıt elemanlarını ve birinci soğutma suyunu ihtiva etmek üzere, özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış borulardır.
- (7) Zirkonyum Tüpleri : Zirkonyum metali ve alaşımlarından yapılmış ve miktar olarak yılda 500 Kg.'ı geçen tüpler veya tüp demetleridir. Bu tüpler, yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, reaktörlerde kullanılacak biçimde özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış olup metalik yapısındaki Hafniyum'un Zirkonyum'a ağırlık bakımından oranı 1 500'den azdır.
- (8) Ana Soğutucu Pompaları : Yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktörlerdeki birinci soğutucunun dolaşımını temin etmek için özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış pompalar.
- (9) Işınlanmış yakıt elemanlarını yeniden işleme tabi tutan tesisler ve bu amaçla özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizat : «Işınlanmış yakıt elemanlarını yeniden işleme tabi tutan tesis» ışınlanmış yakıtla doğrudan doğruya temas eden veya bunları direkt olarak kontrol eden teçhizat ve bileşenleri, ana nükleer maddeleri ve fisyon ürünlerinin işlem akışını kapsar. Bugünkü teknolojik seviyede sadece iki kalem teçhizatın «ve bu nedenle özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizat» ifadesinin kapsamına girdiği kabul edilmiştir. Bunlar aşağıda tanımlanmaktadır :
- a) Işınlanmış yakıt elemanlarını doğrama makineleri : Işınlanmış nükleer yakıt demetlerini, çubuk demetlerini ve çubukları kesme, doğrama veya yarmak üzere yukarıda açıklandığı gibi yeniden işleme tabi tutma tesislerinde kullanılmak üzere özel olarak dizayn edilen veya hazırlanan uzaktan kumandalı teçhizat,
- b) Yukarıda tanımlandığı üzere yeniden işleme tabi tutma tesislerinde kullanılmak için özel olarak dizayn edilmiş ve hazırlanmış kritiklik yönünden emniyetli tanklar (örnek, küçük çaplı, dairesel veya dikdörtgenel tanklar) olup ışınlanmış nükleer yakıtın kimyasal olarak çözülmesi amacıyla ve yüksek sıcaklık ve aşırı korozyon yapan sıvılara dayanıklıdır ve uzaktan kumanda sistemi ile yüklenebilmekte ve bakımı yapılabilmektedir.
- (10) Yakıt elemanlarını imal etme tesisleri : «Yakıt elemanlarını imal etme tesisleri» aşağıdaki teçhizatı kapsamaktadır :
- a) Nükleer maddenin üretimi safhalarında, işlemlerde direkt teması olan veya doğrudan işlem yapan, veya kontrol eden cihazlar,
- b) Nükleer maddeyi yakıt zarfı içerisine kapatan cihazlar. Yukarıdaki işlemler için gerekli komple kalem ile, bu işlemlerden herhangi birisine veya sızdırmazlığın veya yakıt zarfının tam olarak yapıldığının kontrol edilmesi ve sızdırmazlaştırılmış yakıtın bitirme işlemi gibi diğer yakıt imalatı işlemlerine yönelik münferit kalemlerdir.
- (11) Uranyum izotopunun ayrılması için özel olarak hazırlanmış veya dizayn edilen ve analitik cihazların dışındaki diğer teçhizat : «Uranyum izotopunun ayrılması için özel olarak dizayn edilen veya hazırlanan ve analitik cihazların dışındaki diğer teçhizat», özel olarak ayırma için dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizatın herbir ana kalemini kapsar. Bu tip kalemlere şunlar dahildir,
- Gazlı geçirim duvarları,
- Gazlı geçirim odaları,
- UF_6 korozyonuna dayanıklı gaz santrifüj üniteleri,
- Jet çıkışı ayırma üniteleri,
- Döner sıvı ayırma üniteleri,
- UF_6 korozyonuna dayanıklı büyük eksenel veya santrifüj kompresörler,
- Bu kompresörler için özel sızdırmazlık donanımı,
- (12) Ağır su üretimi tesisleri : Bir «ağır su üretimi tesisi» deuterium'u veya bileşiklerini zenginleştirmek için dizayn edilen tesis ve teçhizat ile bu tesislerin işletilmesinde gerekli kalemlerin önemli bir bölümünü kapsar,
- (13) Yukarıda (1) ile (12)'nci başlıklar altında tanımlanan mevcut kalemlere ait herhangi bir ana bileşen veya bileşenler,

REAKTÖRLERE İLİŞKİN NÜKLEER OLMAYAN MALZEME :

- (1) Deuterium ve ağır su : EK - B'de Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktörlerde kullanılan miktar olarak 12 aylık herhangi bir sürede 200 kg.'lık deuterium atomlarının miktarlarını aşan deuterium veya bu miktarda deuteriumun hidrojene oranı 1: 5000 üzerinde olan deuterium bileşikleri.
- (2) Nükleer vasıflı grafit : Herhangi bir 12 aylık sürede miktarı 30 metrik tonun üzerinde ve yoğunluğu 1.50 gr/cm³'den fazla olmak şartıyla, saflık derecesi 5 ppm Boron'a eşdeğerlikten daha iyi olan grafit malzemesi.

**Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
Statüsünün 20. Maddesi
Tanımlamalar**

Bu Statüde kullanılan :

- (1) «Özel Bölünebilir Madde» tabirinden plutonyum 239; uranyum 233; uranyum 235 veya 233 ile zenginleştirilmiş uranyum; yukarıdaki izotoplardan birini veya birkaçını içeren her madde ve Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirteceği diğer bölünebilir maddeler anlaşılır. Hammaddeler özel bölünebilir madde deyimini içine girmezler.
- (2) Uranyum 235 ve 233 ile zenginleştirilmiş uranyum deyiminden uranyum 135'i veya uranyum 233'ü veya her iki izotopu içeren uranyum anlaşılır. Yalnız son şekilde, her iki izotop toplam miktarı ile izotop 238 arasındaki oran doğal uranyumdaki izotop 235 ile izotop 238 arasındaki orandan yüksek olmalıdır.
- (3) «Nükleer hammadde» deyiminden doğada bulunan oranlarda izotop karışımını içeren uranyum; U-235 izotop miktarı normalden az olan uranyum; toryum; bunlardan herhangi birinin metal, alaşım, kimyevi karışım veya yoğunlaştırılmış «Konsantrè» şekli Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirleyeceği oranlarda yukarıda sözü edilen maddelerden birini veya birkaçını içeren diğer maddeler; Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirleyeceği benzer diğer maddeler anlaşılır.

Taraflarca Üzerinde Anlaşılan Fiziksel Koruma Düzeyleri

Tablodeki malzemenin kullanımı, depolanması ve taşınması sırasında yetkili hükümet otoritelerince sağlanacak olan fiziksel koruma düzeyleri, asgari koşullarda aşağıdaki koruma özelliklerini içerecektir.

III. SINIF

Kullanıma ve Depolama, girişli kontrol altında olan bir alanda olacaktır.

Taşıma alıcı, gönderici ve taşıyıcı arasında yapılan ön düzenlemeler ve devletler arasında yapılan bir ön anlaşma tabiiğinde, uluslararası taşıma söz konusu olduğu hallerde zaman, yer ve taşıma sorumluluğunun devri işlemleri de belirtilmek suretiyle, özel önlemlerle yapılacaktır.

II. SINIF

Kullanıma ve Depolama, girişli denetlenen korunaklı bir alanda; yani, muhafızlar veya elektronik aygıtlar ile sürekli gözetim altında tutulan; uygun biçimde kontrollü sağlanmış sınırlı sayıda giriş yerlerine sahip olan bir fiziksel engel ile kuşatılmış bir alan veya eşdeğer düzeyde fiziksel korunmaya sahip herhangi bir alanda olacaktır.

Taşıma, alıcı, gönderici ve taşıyıcı arasında yapılan ön düzenlemeler ve devletler arasında yapılan bir anlaşma taahhüdünde, uluslararası taşıma söz konusu olduğu hallerde zaman, yer ve taşıma sorumluluğunun devri işlemleri de belirtmek suretiyle, özel önlemlerle yapılacaktır.

I. SINIF

Bu sınıfa giren malzeme, aşağıda belirtildiği şekilde, yetkisiz kullanıma karşı çok yüksek düzeyde güvenilir bir sistemle korunacaktır.

Kullanıma ve Depolama, üst düzeyde korumaya sahip bir alan, yani; yukarıda II. Sınıf için tanımlanmış biçimde korunan ve buna ek olarak girişi güvenilirlikleri saptanmış kişilerle sınırlandırılmış ve uygun güvenlik güçleri ile yakın irtibatlı olan muhafızlarca sürekli gözetim altında tutulan bir alanda olacaktır. Bu konuda alınan özel önlemlerin amacı, herhangi bir konuda yapılacak saldırıyı, yetkisiz kişilerin girmesini veya yetkisiz olarak malzemenin alınmasını önceden ortaya çıkarmak ve önlemek olmalıdır.

Taşıma, III ve II. Sınıf malzemenin taşınması için yukarıda belirtilen özel önlemler ve ek olarak, taşıma aracını izleyen muhafızların sürekli gözetim altında ve uygun güvenlik güçleri ile yakın bağlantı sağlayacak koşullarda yapılacaktır.

TABLO : NÜKLEER MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI

MADDE	YAPISI	SINIF I	SINIF II	SINIF III
1. Plutonyum (a)	Işınlanmamış (b)	2 kg. veya daha fazla	2 kg.'dan az fakat 500 gr'dan fazla	500 gr. veya daha az (c)
2. Uranyum - 235	Işınlanmamış (b)			
	U - 235'i % 20 veya daha fazla zenginleştirilmiş uranyum	5 kg. veya daha fazla	5 kg.'dan az fakat 1 kg.'dan daha fazla	1 kg. veya daha az (c)
	U - 235'i % 20'den az fakat % 10 veya daha fazla zenginleştirilmiş uranyum	_____	10 kg. veya daha fazla	10 kg.'dan az (c)
	Doğal uranyumdan daha zengin fakat % 10'dan daha az zenginleştirilmiş U - 235 içeren uranyum (d)	_____	_____	10 kg. veya daha fazla
3. Uranyum - 233	Işınlanmamış (b)	2 kg. veya daha fazla	2 kg.'dan daha az fakat 500 gr.'dan daha fazla	500 gr. veya daha az (c)
4. Işınlanmış Yakıt	_____	_____	Fakirleşmiş (d) - (e) veya doğal uranyum, toryum veya düşük zenginlikteki yakıt (bölünebilir madde içeriği % 10'dan daha az) (e)	_____

- a) Plutonyum - 238'ce izotopu % 80 izotopik konsantrasyonu geçenlerin dışındaki her türlü plutonyum.
- b) Reaktörde ışınlanmamış maddeler veya reaktörde ışınlanmış ve zırhlanmamış bir metre mesafede 100 rad./saatten az veya buna eşit radyasyon düzeyindeki radyasyonu haiz maddeler.
- c) Radyolojik bakımdan belirli bir miktarın altındakiler hariç bırakılabilir.
- d) Doğal uranyum, fakirleşmiş uranyum ve toryum ile % 10'dan daha az zenginleştirilmiş olup III. Sınıfa girmeyen uranyum ihtiyatlı bir yönetim çerçevesinde korunmalıdır.
- e) Işınlanmadan önce orijinal özel bölünebilir malzeme içeriği dolayısıyla I. ve II. Sınıfta nitelendirilmiş diğer yakıtlar, bir metre zırhlanmamış mesafede radyasyon seviyesinin 100 rad./saat'i aşması durumunda, bir alt sınıfa geçirilebilir.

TUTANAK

Re-Transferleri düzenleyen V. madde 1. Paragraf hükümleri ile ilgili olarak Kanada Heyeti, Kanada'nın yaptığı nükleer işbirliği anlaşmalarının hepsinde yer alan bu hükmün uygulanmasını kolaylaştıracak bir mekanizmayı geliştirme niyetini ifade etmiştir. Bu çalışma henüz başlangıç aşamasında bulunmaktadır ve böyle bir mekanizmanın yürürlüğe konabilmesi için Kanada'nın diğer nükleer ortakları ile anlaşması gerekmektedir. Kanada Heyeti, Türkiye dahil olmak üzere tüm ikili işbirliği ortaklarını bu mekanizma kapsamına almak konusunda kararlı olduğunu belirtmiştir.

Türk Heyeti, bu mekanizmanın işlerliğe konmasında meydana gelecek bir gecikmenin Türkiye'nin nükleer enerji programının gelişmesine olumsuz etki yapabileceği konusundaki endişelerini ifade etmiştir. Bu nedenle Türkiye, ileride böyle bir gecikmenin olması halinde nükleer programının gelişmesini kolaylaştıracak biçimde, Kanada'nın daha sınırlı katılmayla bir mekanizma oluşturmaya amade olması konusundaki arzusunu ifade etmiştir. Kanada Heyeti böyle bir durum geliştiği takdirde Kanada'nın olumlu şekilde hareket etmeye hazır olacağı konusundaki mutabakatlarını belirtmiştir.

«Nükleer Enerjinin Barışçı Amaçlarla Kullanımı Alanında Kanada Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında İşbirliği Anlaşması»nın V. maddesinin 2 nci fıkrası hükümleri ve özellikle bu hükmün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemelere ilişkin müzakereler konusunda Kanada Heyeti, Kanada'nın bir kısım nükleer ortağı ile danışarak geliştirdiği ve aşağıda belirtilen rehber ilkeler çerçevesinde konuyu yönlendireceğini açıklamıştır.

- (a) Yeniden işleme yapacak ve plutonyumu depolayacak ve kullanacak Tarafça, nükleer yayılmanın önlenmesine ilişkin bir taahhüt verilmeli ve bu uygulama devam ettirilmelidir;
- (b) Tesislerde mevcut olup yeniden işleme, plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin ve barışçı amaçlarla kullanma taahhütüne tabi bütün nükleer maddeler, UAEA Güvenlik Denetimine tâbi olmalıdır;
- (c) Tesislerde mevcut olup yeniden işleme, plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin ve barışçı amaçlarla kullanma taahhütüne tâbi bütün nükleer maddeler, bunların taşınması dahil, uygun fiziksel koruma önlemlerine tâbi olmalıdır;
- (d) Taraflar arasında, yeterli bildirim ve malzemeye ilişkin bilgi verme usulleri mevcut olmalıdır.
- (e) Yeniden işleme ve plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin politika ile yapısal ve idarî düzenlemelerin ayrıntılı tanımları özellikle dahil olmak üzere yürürlükte olan ve planlanmış nükleer enerji programının tanımı bu faaliyetlerde bulunacak Tarafça sağlanmalıdır.
- (f) Yukarıda (e) paragrafında belirtilen yürürlükteki nükleer enerji planı tanımını güncel halde tutabilmek ve önemli değişiklikleri özenle değerlendirebilmek için Taraflar periyodik ve zamanında danışmalarla bulunmalıdırlar.
- (g) Yeniden işleme ve plutonyumun depolanması veya kullanılması, ancak ilgili Tarafça nükleer enerji programına ilişkin bilgi verildiği; rehber ilkelerde öngörülen yükümlülükler, düzenlemeler ve diğer bilgi talepleri yerine getirildiği ve Taraflar yeniden işleme ve plutonyumun depolanması veya kullanılması hususunun tanımlanan nükleer enerji programının ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda anlaşmaları zaman gerçekleştirilir; bu koşullar yerine getirilmeden yeniden işleme veya plutonyumun depolanması veya kullanılması faaliyetlerinin yürütülmesinin önerilmesi halinde, bu önerinin verilmesini takiben derhal yapılacak danışmalar üzerine Taraflar anlaşığı takdirde, sözkonusu işlem yapılır.
- (h) Yeniden işleme veya plutonyumun depolanması veya kullanılması ancak ilgili Tarafın yayılmanın önlenmesi konusundaki taahhüdü değişmediği sürece ve paragraf (f)'de belirtilen periyodik ve zamanında danışmalarda bulunulması taahhüdü ne uyduğu sürece gerçekleştirilecektir.

Kanada Heyeti, yeniden işleme ve plutonyumun depolanması ve kullanılması hususlarının Türkiye'nin nükleer enerji programının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunda yukarıdaki düzenlemelerle ilgili konuları müzakere etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.